

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félv.

Kolozsvár, Januarius' Skán, 1841.

2. szám.

Tartalom: Soristan, (Brassai Sámuel) 9. l. Néhány szó Kolozsvárt illetőleg (Bolyár.) 12. l.

Soristan.

(Folytatás.)

Soristan (ez a török diplomaticai neve Syriának) 4 ügykezelési (administratív) osztályra különzik. Első Aleppo v. Haleb, a legészakabbra fekvő pasalik, mellynek azon nevű fővárosa korábban 80 — 90,000 lakótszámított, de 1827-ben a földingás, Syriát gyakran látogató 's a lusta törököt opiumos álmából még is felrázni nem képes csapás, iszonyuan megromgálta.

Antiochia, ma Antakia, egykor az egész kelet' fővárosa, egy durvább sybaritakor' Párizsa. A' görög császárok alatt világhírű vala az antiochiai buja fényüzés. A' clima' melege e' város' lakósit a' nyugalom' és dús gazdagság' minden kényelmei' tulzó elvezésére tevé hajlandókká; a' görögök' élénk pajzansága a' syriai firól fira szálló puhasággal párosodék bennök. A' divat' egyetlen egy törvényök, gyönyör egyetlen egy kitűzött czéluk, 's az öltözet 's házikészületekbeli ragyogás egyetlen egy jelességök vala. A' fényüzés' mesterségeit becsülék; a' komoly és férfias erényeket kigunyolák, 's az aszszonyi szemérem' 's tiszteletes kor' megvetése az általános romlottság' bélyegét üték fel a' kelet' fővárosára. Kedvök, szenvedélyök a' látványok' szeretete; izlésök' kecsgetetésére a' szomszéd városok adózának: Laodicea (Latakia) szekerversenyzőkkel, Tyrus és Berytus színészek-

kel, Caesarea (Kaisarieh) pantomimekkel, Gaza (Razze) gladiatorokkal, Ascalon küzdőkkel és Castabala kötél táncczosokkal látá el, 's ne véljük, hogy mind ezek rosszabbak lettek volna a' mai leghireszteltebbeknél. A' városi pénztár' nagy része a' köz időtöltésekre vala szánva 's a' theatrum és circus' játéka Antiochia' boldogságát és dicsőségét képezék. De minő vastag felleg borítja egyszerre a' láthatárt? Imé a' circus' víg tapsai elnémultak; kétségbeestek' fuldoklásai csapkodják füleinket; a' fényes öltözetek' pompáját szennyos gyász váltja fel, az áhitozva várt színész' fellépte most egy szívet sem rebbent meg. Minden szem Konstantin' városa felé fordult, mert innen jövendő az élet' és halál' postája. Antiochia' elbizott lakósi a' Nagy Theodosius' haragját merék lázzadásukkal magukra vonni. Tehetlen dühöket a' császári család' szobraira önték ki, mellyek köz tisztelet' tárgyaiul a' város' legszembetünőbb helyein állának, 's az uralkodás' képviselőiveli méltatlan bánás tetézé a' felségsértők' vétékét. De egy csapat katonaság hamar véget vete merényeiknek 's a' Konstantinápolyból várható ítélet a' megdöbbsenteket 24 napig tartá olly szorongásban, mit csak az tud képzeln, a' ki ismeri milyen a' könnyelműek' gyötrődése, midőn valami elevenökre hat 's hosszas álmukból felócsudnak. A' császári biztosok által hozott szigorú ítélet' következesit Antiochia' addig sükeretlenül beszélő szónoka, arany száju Sz. Já-

nos az utolsó ítélet' rémeihez hasonlítja — de Theodosius igazán nagy volt 's egy második folyamodásra megkegyelmeze a' bódultaktak. A' kárpit legördül 's majd az amphitheatrum' zajgó ujongásai helyett a' minárékból ájtatosságra hívó imámok' visító hangját halljuk, a' vadak' pajtáji csak az útzók' újságvágyát ingerlő grották' alakjában jelennek meg, a' hajóktól nyüsgő kikötőt a' tenger poronddal mosta bé 's az ó város' kőfala úgy áll most a' 10,000 lélek lakta helység körül, mint midőn a' hasas ezredes' kis fia, apja' egyenruháját ölti fel.

Második pasalik T a r a b l ü s z vagy a' tripolisi, mellynek hason nevű fővárosa 16,000 lakóst táplál egy folyó' kies völgyében. A' Libanus' egy része ide tartozik a' maroniták' híres kolostorával, közel a' még megmaradt kevés czedrus fákból álló erdőhöz — akarók mondani — de fájdalom! már csak berekhez. A' maroniták, régi keresztény felekezet, mintegy 80 — 100,000 főből állanak, saját előjárójok igazgatja, kit hivatalában sejk név alatt a' tripolisi pasa erősít meg bizonyos évi adóért. A' Libanusnak részint kecses pönkjain, részint vadon szakadásai között számtalan remete barlangok és kolostorok elszórvák. A' nozairek vagy anzairek megint más felekezet, mellynek vallása a' keresztény mahomedány és pogány dogmákból vegyült, ugyan csak külön főnök alatt lakja a' Libanus' ágait, mintegy 800 faluban. Gazdasági szorgalom, vendégszeretőség a' jellemző vonásaik. Innen

Az a c r e i pasalikba lépünk át, hol a' főváros A k r a, A k k o, frankul St. Jean d' A c r e a' tenger mellett, megerősített hely, hol Richard Coeur de Lion az ausztriai zászlót földre taposá, és ő drágán lakola érte; Leopold' megsértett becsületét pedig Fridrik vivá helyre; hol a' keresztény zászló legutóljára loboga, 's 1291-beli visszavételével a' kereszties hadak' története bévégződik; hol Napoleon' keleti válla-

latának ez mondaték: „Eddig és ne tovább;“ hol végre nov. 3-dikán, 4-dikén az ausztriai és angol ágyuk' lövöldözésétől a' szerencsétlen várossal együtt Mehemed Ali' syriai urasága 's nagy álmai halomba omlottak. A' Libanus' egy része ide is tartozik, még pedig az, a' mellyet a' drúzok laknak. A' drúzok egy titokteli vallásos felekezet, mellynek eredete, hitvéleményei' belső szerkezete annyival rejtélyesebb, hogy szabályaik megengedik magukat külső szertartásaikban akár a' mahomedányokhoz akár a' keresztényekhez csatolni. A' leplet ama' híres orientalista Silvestre de Sacy emelte ugyan valamennyire róluk, de a' syriai jelen hadi mozgások' alkalmával zsákmányzott arab kútfők még szabatosabb ismereteket ígérnek róluk; mi pedig későbbre egy külön cikkben fogjuk olvasóinkat ezen nagyon figyelmet érdemlő társaságról, melly Syria' minden változásaiba hatósan folyt bé, valamint a' Libanus' és Antilibanus' több sajtáságos lakóiról is bővebben értesíteni. Ezek is egy az akrei pasától tett főnök vagy emir alatt élnek, ki jelenleg Besir nevű, Deir-el-Kammar' völgyében lakik és külsőkép' catholicus. Sajnáljuk hogy az idő nem engedi olvasóinkkal az ő regényes lakát meglátogatnunk, de sietnünk kell Bájruthból a' legegyszerűs úton átmenni a' Libanus' és Antilibanus' közti völgybe, a' régiségbúvárok' búcsujáró földjére. Baalbek' romjaihoz.

Az Antilibanus' aljánali lapályból egyszerre emelkedik ki egy romhalom, mellyek között az építézet' remekei, berek' szálás faiként emelkednek ki. Díszes oszlopok, mellyek a' művészet' delén kelteknek tetszenek, hosszú sorokat, festői csoportokat alakítanak; némelylek még hordozzák gazdagon faragott fejezeteiket; mások neki dőltek a' falaknak, mellyeket ékesítettek, mint gyökereikből kifordult élőfák, még számosan hevernek a' földön, a' halom' oldalán, a' körül fogó' mély sánczokban, sőt az al-

ján folyó víz' ágyában is. A' legnagyobb templom' maradványa hat óriási oszlop, melly ötvenhatból áll fenn, jókora távulságra a' többi maradványoktól. Ezen romok közt hitvány kunyhókban elszórva lakik valami 2000 arab, mint valami elmecevészett pulyák az óriások' felhagyott lakában.

Minthogy már túl vagyunk a' hegyeken, közel érjük a' damaskusi pasalikot, 's ennek fővárosát, a' damaszk tafota' és kardvas' híres hazáját, a' mekkai karavánok' gyűlhelyét, a' most is nevezetes gyáros és kereskedő várost- Damaskust.

Ha Antiochiát Párizsnak mondók, Damaskust kicsinyben Londonnak nevezhetnők. A' nap' városa (e' nevet adja neki a' képekben bujálkodó keleti nyelv) az Antilibanus' alján fekszik fige-, gesztenye-, olajfa erdővel körül vétéve, mellyeket a' gazdag damaskusiak' villái 's keretei szőnek át. Nem állhatjuk meg, hogy olvasónkat még egyszer Lamartine' karjára ne fűzzük, a' ki a' kelet' e' gyöngyét legméltóbban mutatandja meg nekünk.

„Béereszkedtünk egy mély vágásba, melyet bal felől fejünk felett függőleg álló palahegy, jobbról 30 — 40 lábnyi magas szirtfal mellékelnek; a' lejtő meredek, 's a' görgő kő sikamlík lovaink' lábai alatt; én a' karaván előtt mentem mindjárt arab kalauzaink után; ezek egyszerre örömríktások közt megállanak az út' párkányán egy nyilást mutatva: közelebb érkezem 's tekintetem a' szirt' csorbáján át a' legpompásabb 's legcsudásabb láthatárba merül, mi valaha ember' szemét bámitotta; Damaskus volt az és az ő határtalan sívataga néhány száz lépésnyire lábaim alatt; szemembe legelsőben is azon város tűnt, melly körül véve sárga 's fekete márvány védfalaival, őrizve számtalan négyszegű bástyáitól, koronázva csipkepárkányaival; elborítva mindenféle alakú minaréi' erdejével, áthatogatva folyója' hétágaitól 's szám-

tan patakaitól messzebb terült, mint a' szem befoghatta volna, virágos keretei közt; kinyújtá meretten karjait ide oda a' mindenütt erdővel fedett rengeteg lapályon; úgy tetszett, mintha ottan ottan elveszne a' fak' boltai alatt, aztán ismét megjelent házakból, külvárosokból, falukból álló nagy foltokban; kertekből, gyümölcsösökből, palotákból, patakokból álló tömkeleg, hol a' szem eltévedt 's csak azért hagyott ott egy báját, hogy újra mást találjon —“

Miért nem követhetjük tovább vezetőnket, miért nem mehetünk vele bé azon pompákba, mellyeket mint egykor Mózesnek csak a' hegyről, távulról kell tekintenünk; miért nem kísérhetjük damaskusi kalandjaiban az örmények' fertályába, hol a' legszegényebb, mocskosabb, sárosabb külső a' leggyönyörűbb belsőt fedez az irigy és vakbuzgó moslem' szemei elől; kincseket és ezeknek izléssel teli használatát; bájos arcokat, kecsket, millyek európai festő ecsetének soha sem szolgáltak mintául; ezeket, mellyeknek a' féltékeny falak igen korlátolt mézöt szabnak. Elmennék vele a' damaskusi West-Endbe, hol a' gazdag agák laknak, pasák' és vizirek' fiai, kik mint meg anyi Damocles, fejük felibe függesztett tör alatt élvezik apjaiktól gyűjtött dicsőségeiket; a' pasa' egy intésére agánk' feje porba hull, 's kincsei, arab lovai a' sors' egy új kedvencének kezére jutnak. Megjárnók a' 3000 lépésnyi hosszú bázárt vagy fedett piacot, keresztbe vetett lábakkal kényelmesen pipázva üldögelő boltosaival, hol kelet' minden ritkaságai élőkbe tárva; meglátogatnók végre a' nagy khánt, azt a' nagy fogadót, mellynek láttára az útas Rómába a' Sz. Péter' kupolája mellé véli magát vissza ragadtatottnak, 's a' mellyben sem a' vendéglő' gorombaságától, sem mézes csalásától nem tarthatunk, mert itt a' vendég egyszersem gazdája is magának; ha vánkost vitt, reá fekszik, 's ha úti táskája elességgel tömve, jól is lakhatik. De mind ezek-

re nincs időnk, meg kell elégednünk a' reá vetett pillanattal, mert a' damaskusi pasa csak Ibrahim' kegyéből ural, 's ha az Akre' elestének híre ide jó, mint keresztényeknek keservesen kell lakolnunk ama' vezér ideigi kedvezésért. A' keresztények' száma Damaskus' 150,000 lakójának mintegy ötöde, örmények és görögök. Zsidó is van; kiknek közlebbi üldöztetése szomorú hírességet ada ezen városnak.

A' Palmyra' romjaihoz nem hívom olvasóimat; kényelemhez szokott európainak szint-olly óriási munka a' sivatag' veszélyei közt oda hatolni, mint talán a' fiatal emberiség' csökkenetlen erejével bírój' építőinek azon roppant tömegeket nem csak nagyszerű emlékeké tornyozni, hanem izlésteli művekké is alakítani. Syria' történeteinek nem érdektelen episodája vala a' puszták' Semiramisának, kiben a' férfias jellemet a' leggyengédebb női kecsk mérséklék, Zenobiának röviden tartó fényszaka. Ámde minden fényszak ragyogása arányában rövid, de az övé legalább olly szerencsés, hogy évszázak mulva lángra gyujta egy a' maga körében nem kisebb fényű költőt Calderont, ki a' ritka nőnek méltó bardusa lón.

A' damaskusi pasa, kinek kötelessége a' mahomedányok' szent városába Mekkába zarándokló karavánokat elkésérni 's a' sivatagnak szabadelmű szegény legényei ellen oltalmazni, igazgatása alá számítja Jeruzsálemet is. — Ki ne ismerné a' kelet' titkos jelentőségű madarát, az egyetlen egy és hamvából mindig újan elevenkedő phoenixet. Ha valami létezőnek, úgy Jeruzsálemnek jelképe lehet ez. Ha fényűzés' és pompa' tetőpontját vágyunk látni, menjünk Salamon' udvarába, kinek tulajdonít ma is a' népek' kiolthatlan hagyománya Balbek' és Palmyra' romjaitól a' Tyrus környéki roppant kúta-ig mindent, a' mi Soristanban nagyszerű; ha képzelni akarunk inséget és pusztulást, midőn kő kövön nem marad, és Sionnak leányi egy

könyncseppet drágábban fizetnének, mint hossza ostrommal kiehéztetett város' kétségbe esett, félhalt lakói egy falat kenyeret, jelenlítsük magunknak azon időt, midőn római fegyver irtó háborut folytata a' zsidók ellen, midőn Dávid' városa Carthago' keserű sorsát kostolá, midőn a' szentelt földön ekét vontak el örökös interdictio' jeléül. Ha a' mi ocsmány és undorító egy képben akarjuk felfogni, egy szívtelen, egy saját vérében gázoló nőt, Athaliát, tekintsünk; ha az istenné lett emberiséget, erényt, melly mocsoktól egészen tiszta, ohajtjuk, tiszteljük vallásunk' mesterét, ki egyedül érdemes az emberiség' imádott ura lenni, mert egyedül tuda vele és érette szenvedni. Ha többszöri megvételeit: Pompejus által 63-ban Kr. e.; Omar által 637ben Kr. u.; a' török Ortok által 1084ben; a' keresztések által, kik nagyobb dühvel vérengzék a' szerencsétlent, mint valaha Mahomed' vakbuzgó követői, 1099ben; Saladin által 1187ben, ha mindezeket mondom nem említjük is, kétszer törölteték el egészen a' föld'szinéről, Nabukadnezár' az ökör zsarnok' fegyvereivel 605ben Kr. e., és Titusnak, kit nem a' zsidók nevezének emberi nem gyönyörének, parancsára 70ben Kr. u. De a' gondviselés' útai titkosok, Jeruzsálem' neve vallásos eszmékkel, egy tökélyes boldog kornak, azon felleg- vagy álmképnek, mellyet az ember annál nagyobb hévvel ölel minél ferdébb nézetei, hiányosabb fogalmai vannak róla, várásával, vágyjával van kapcsolatban, 's a' phoenix hamvából mindig annyszor új életre kelt és kel, míg mint Új Jeruzsálem az ezerdes ország' innepét ülendi. (Vége közelebből.)

Brassai Sámuel.

Néhány szó Kolozsvárt illetőleg.

Személy- 's vagyonszármazás utáni óhajlás, küzdés költék fel a' társaságba állás' üdvös eszméjét, 's a' napi renden lévő szükség' józan fel-

fogói valamint fő czélul, úgy egyszersmind a' társaság' rendíthetlen alapjául, a' személy- 's vagyonsbátorságot tevék le, mellyre lennének építve a' többi, de ezen alapon nyugvó rendeletek, intézmények e' közös, e' biztos czél felé. Az illy formán elrendezés' egyszerű, de józan alkotói számításukban nem csalatkoztak, mert most is a' társaság' elve ezen alapon nyugszik: 's azon művészek munkadarabjaikkal, kik az épület' felvitelében fáradoztak, mint új szükségszülte biztositék', majd kényelem', végre mint jelentés nélküli czifraság' feltalálói, úgy tekinthetők; sokan közülök midőn dolgoztak, az önkény', zsarnokság' búvhelyeit sem felejték el bélopni a' társaság' egyszerű, nem mesterkélts, de az emberiség' számára nyughelyet adó épületébe. Innen az a' visszatetszőség több nemzetek' alkotmányában, innen azon sok águ törvények' keletkezése, mellyeknek formáját a' jogaiból kiforgatott emberiség, vagy a' kiszámított szükségesség nyiták fel. De bár milly változásokon ment is által évezredek óta a' társaság' érintett alapelve, személy-, vagyonsbátorság még is mint czél soha kétség alá nem hozatott, 's ma is valamely nemzet' civilisalt vagy vad állapotját innen mérjük meg általánosan, mert juris publici kérdések', kívánatok' milly viszonybani állása, fejlettsége, ha ennek ki vagy nem tisztultsága rágó méregkint amazt nem emészti fel, háttérben maradnak, 's ítélet' mérlegében mit sem nyomnak. Hiszszük, hogy az emberi társaság' első törvényei kevesek, tiszták, félre nem magyarázhatók, szükséghez szabotiak, nem két értelműek voltak, azok, kiket a' törvény kötelezett, a' szó' teljes értelmében hasonjoguak lévén, 's a' törvény a' hasonjogu bírő által igazságosan illesztetett a' büntetvőre. Hogy hitünk nem alaptalan, magában a' dolog' természetében van bizonyító okunk, ezen kívül tettelesen példa Észak-Amérika, hol a' törvény codexekre nem terjed, 's hol a' hasonjoguság olly

áldást hozólag öleli által e' páratlan hazát. Ha okát kérdenétek, röviden felelnénk: mert alkotmánya a' társas élet' egyszerű elvén nyugszik, személy-, vagyonsbátorságon, körül fonva ezen biztos alapból következhető, mindennemű, czélszerű intézetekkel, engedményekkel; 's mind ezek felett ragyogó napkint ömlik el nem korlátolt hit, 's családi erény. Midőn e' képet adók, hiszszük nem voltunk túlzók, mert azt anyagi életből vettük: ha mi feltetsző van benne, onnan magyarázható, hogy Európának régi, olly sok okulási időszakon által ment nemzetei — legyen az ok bár mi — soha sem tudták alkotmányukat, magát Helvéciát sem véve ki a' közelebbi korban, az érintett egyszerű elvhez hūmaradólag szerkeztetni: 's így, mint a' küzdétér' göröngyeit legyőzni nem tudók, a' pályahősben mellék foltokat keresni elég kárpótlásnak találják, a' nem nyerhetésért, vagy hátra maradásért.

Azonban tárgyunkhoz közeledve, nem czélunk azon, már nem teljesülhető kívánatot hozni szőnyegre, hogy általánosan a' nemzetek' alkotmányai a' társaság' érintett vezéreszméjére egész egyszerűségében vitessek vissza. De méltán óhajtjuk azt, hogy azon nemzet és testület, melly pályát küzdött, vívott vagy nyert magának alkotmányszerzésre, alakításra, vagy czélszerű javításra, mint leendő alkotmánya' lelkét úgy tekintse a' személy- 's vagyonsbátorságot, 's ezt követőleg az emberi viszonyok' és jogok' egyformásítását vegye czélul, mert törvény előtti egyformaság eszközi csak az egyesek' azon boldogságát, mellyről a' különemű tagokra, és kiváltsági jogokkal fel- vagy nem ruházottakra osztott nemzet, vagy testületnek még képzete sincs. Véleményünk e' tekintetben az, hogy meglévő alkotmányát a' javítani kívánó testület vegye komoly fontolás alá; mit az ó kor szükségesnek látott táblára tenni, megesik hogy a' jelen' körülményei között nem czélszerű; má-

sítást, javítást vagy éppen eldobást érdemel. A törvényhozó testület illőleg méltányolja elhivatását, 's valamint a régi jót hagyja meg, úgy figyelme ne csak a jelen pillanatra terjedjen, hanem a jövőbe is vessen biztos tekintetet: hozandó törvényei általánosan ne egyesek', vagy némelly osztály', hanem az egész nyughelyeül szolgáljon, 's így a kezelési mód az emberiség elvéből légyen leszármaztatva. Tekintse körül helyezetét, 's midőn látja hogy szomszédja áldást hozó törvényeket bír, habár annak elfogadására az egész néptömeg nincs is megérve — mert általános tömegi megérés csak nagyon anyagi, és a tömeghez közel fekvő tárgyakra nézve képzelhető a társas életben — miután annak haszna a felvilágosultak előtt tisztán áll, honnosítani igyekeznek; végre különösen a napi renden lévő szükségeket ölelje fel, azokat vegye célul, ha fontos elhivatásának áldást hozólag akar megfelelni.

Az elő sorolt általános eszmékben semmi új, semmi keresett nem mondatott: csak a leganyagibb kívánatok csoportozatából hozatott fel néhány az előtérre, kész akarva kerülve a specialitást mindenekben. Értekező, miután korunk a javítás korszaka, örömet ragad meg minden alkalmat — valahányszor törvényhozó testületet lát föllépni munkálkodásra — elmondani nézeteit a szőnyegen lévő törvények javítása, másítása és újak szerkeztése fölött, akar néhányak akár közönség előtt. Így számolva elvéről, mivel úgy hallja, hogy jelenleg Kolozsvár városa felséges, bölcs és hazánk jóllétét keblén hordozó fejedelmünk atyai kegyelméből engedelmet nyert arra, hogy municipalis constitutioját általvizsgálva, nézve, azt újabban szerkeztethesse, az idő kívánatának és szellemének megfelelőleg; mint véleményező örömet nyúl e fontos elhivatás körüli vizsgálathoz, 's a már megállított elv, személy- és vagyonbátorság 's ezzel kapcsolatban lévő, vagy ebből fo-

lyó intézkedések értelmében néhány nézeteit, eszméit mondandja el. Tollát azon meggyőződés vezeti, hogy egyes testület — tehát egy statusnak alkatrésze — részint az azt constitualó személyek egyenjogúsága, részint az ebből folyó érdekek és kívánatok köz szükségévé vált pontos, hű felfogása, részint ezen felfogás — általértés szülte összes kihatás — 's végre a már már kijelentéssé formálandó, feltartózkodhatatlan, nyilvános köz akarat következtében sokkal képesebb jó és czélszerű törvényeket alkotni: mint azon status, mellynek kiváltságolt tagjai ritkán olvadnak össze a köz érdek gyűlpontjában, 's hol a törvény alkotása körüli fluctuatio, a párt-érdekektől izgatva, olly sokszor szakíthatja el az emberiség általános joga, 's az ezen alapuló közjó' láncsorát... Midőn e tárgyhoz nyúl az értekező, távol van attól, mintha talán a komoly, elhivatását felfogni tudó törvényhozó, másító testületnek vagy czélt mutatna, vagy teljes meggyőződése szerint helyes intézetében meg akarná előzni — mert erre se hivatása, se köre —, hanem a miket előhozand, csak figyelemgerjesztésül teszi. Mindenek előtt pedig vezérelvét jelenti ki, hogy vizsgálata, javallata és véleménye a magánjog körében forog kizárólag: mert Kolozsvárnak, mint erkölcsi testületnek közjogi — juris publici — viszonya és állása Erdélyországhoz mint statushoz, a Leopoldi hitlevél 2ik, 3ik és 8ik pontja, és az 1791-beli 11. 14ik articulus értelmében meglévén állítva, mint positiv törvény felett, se vizsgálatot nem teszen, se másítási véleménymondásra jogosítását nem érzi.

Kolozsvár alkotmánya részint királyoktól és fejedelmektől nyert kiváltsági leveleken, részint a körülmény szülte rendszabásokon, melyek utóbb szokássá váltak, alapul: 's valahányszor alkalom ajánlkozott, vagy a szükség kívánta, a circumspectus kolozsvári polgár nem mulatta el szabadalmakat, kiváltságokat kérni a fejedelmektől, 's nyert is. Hogy jogaiban régen-

tén, a' vele anyagi jóllétben; de főleg kincsekben — mi szorgalma' díja volt — nem mérkőzhető nemesség által igen sokszor sérelmesen bántatott meg; elég bizonyítványa kiváltsági levelei, melyekben mint főszín vonúl el, a' kolozsvári polgároknak bár kitől keletkezhető bántalmón kívüli tételök, és azon, alkotmányra mutató rendelkezés, hogy határukban támadó egyenetlenségben, büntettekben nemesek és nem nemesek fölött mint bírók léptek fel. Sok' szép, sok nevezetes van azon kiváltsági levelekben — mint tudomásunkra juthatott — 's talán lesz alkalmunk egykor azoknak fénypontjait kiemelni, 's köztudomásra juttatni. Ezeket csak történeti tekintetben említve meg, sietünk az előtünk feltárva lévő municipalis constitutio' vizsgálatához nyulni, 's elvünk szerint magánjogi tekintetben. Félre nem érthetés' tekintetéből itt még kell említenünk azt, hogy tudunkra Kolozsvár' municipalis constitutioja hitelesen, 's talán még másképpen is kinyomatva nem lévén — minek okát nem nehéz lenne kitalálni — igyekeztünk olly kéziratot szerezni, melly az ítélőbírák előtt lévőhöz, tehát feltehetőleg hiteleshez mindenkben hasonlítson, 's így általmagyarazónak, tévutat követőnek nem tekintethetünk. Az előtünk fekvő constitutio, a' mint látszik, különböző időben, különböző emberek által van szerkeztetve; abban semmi szerkeztési elv, semmi rendszer, melly méltánylást, vagy korunkban követést érdemelne; a' rossz compilatio mindenütt felülő: 's a' Verböczi' személy, vagyon és ügyfolyamati — personarum, rerum et actionum — igen materialis felosztásu törvénykönyve' osztályozási érdemén jóval alantabb áll. Nem tud az ember még azon is eligazodni, hogy hány részből áll, mert két rész vagyon ugyan, de a' második rész' 7-ik titulusa után ez áll „II. rész,“ és következik nem 1. titulus, hanem folytatólag 8ik. Ertekező azon hiedelemben van, hogy az I. rész, mellyben fő-

leg az ügyfolyamat van, különböző időben szerkeztetett a' II. résztől, hol a' vagyoni és örökülési constitutio van letéve, ezt mutatja a' II. rész' I. titulusa' rubruma utáni évszám is 1605; azonban ezen II. rész is úgy látszik, mint feljebb mondatott, két részből állott, de az osztályozás csak numerice volt, 's nem a' tárgy' kívánati szerint. Bár mint legyen is a' dolog — minek tisztába hozása a' compilatio' történetét tárgyazza — itt elég legyen azt említenünk, hogy miután az ügyfolyamati I. részben vagynak olyanok, mellyek a' vagyoni és örökülési II. részbe illenének, és viszont, másfelől pedig értetlenségek, félre magyarázható kitételek, és végre olly rendeletek, mellyek ma nem állanak, vagy hazai törvénynyel eltörölvék, igen következetesen merül fel azon kívánat, hogy a' mostani, értelmes törvényhozó testület, magához és az idő' kívánatához méltó elven alapuló rendszert alkosson a' constitutioban, 's a' szerint sorozza el azután a' törvényeket. Ertekező erre nézve minő véleményben van, alább fogja elmondani. Beltartalmára szállva a' municipalis constitutionak, mi magát a' magánjogi rendelkezéseket illeti, vagyoni és örökülési tekintetben, egyszerre szembe ötlő itt a' férj' és nő' örökösödési eszméje, az általok közösen örökölt, vagy együtt szerzett jókra nézve, miszerint az két, ez egy harmadban örökölt, 's ezen törvény jogosított sokakat arra, miszerint Kolozsvár' alkotmányát szász törvény természetűnek kereszteljék, a' mi nem úgy van 's nem állhat meg. Ugyanis Kolozsvár' alkotmánya nem kölcsönözés a' szász nemzettől, mi kiviláglik egy felől onnan, hogy a' IIik rész' 4. tit. 1. articulusában tisztán van, mi szerint a' férj' és nő' örökülési mértéke „régieleik által végeztetett 's kézzől kézre adatott,“ másfelől, hogy maga első Károly is — Kolozsvárnak V. Istvántól adott kiváltsági levelét megerősítő — 1516-ban aug. 17-kén költ adománylevelében, a' polgá-

rok' régi törvényeit rendelve megtartani, ott ezen törvényt nem említi, sőt sehol egy kiváltsági levélben sem említetik az érintett örökülési mérték, mint adott törvény, mi azt mutatja, hogy eredetét Kolozsvár' keletkezése' korától veszi. Ezen törvényre Kolozsvár' akkori, magyar polgárainak egyszerű, de a' dolog' természetéből folyó gondolkodásmódja adott alkalmat: tapasztalásból tudván azt, hogy valamint társas úgy családi körben is a' férj' örökös küzdése az élet' bajaival méltán jogosítják őtet, 's szüntelen fáradsága után joggal érdemli meg a' két részt, bár szerzett, bár nője által hozott, de fáradalma által megtartott, vagy még nevelt vagyonyból. Kolozsvár ezen constitutiojabeli törvényével adja vissza polgárának mint férjnek azon, mondhatni természetes jogát, mellytől Verbőczy a' nemességet olly igaztalanul ejtette el. De tárgyunkhoz térve, a' constitutio' II. részében a' vagyoni és örökülési törvények nagyon szépek, körülményből folyók, ahhoz szabottak, tiszta rendelkezésre találunk mindenütt, 's mondhatni olly körülményes, hogy vagyoni vagy örökülési tekintetben talán nincs előjöheto' jogkérdés, mire egyenes törvény ne lenne: a' hazai törvényben ki nem tisztált, le-, fel- és mellék származási vonal szerint leendő örökülési képesség, ott tisztán van kifejtve 's mintául szolgálhat amannak. Röviden szólva, a' magánjogi törvények, úgy a' mint most vagynak — t. i. minden rendszer nélkül — halomra hányt gyöngyök, mellyekből ügyes kéz becses ékességet alakíthat, ezen kezét pedig a' mostani testülettől várja a' feszült figyelem, 's hogy annak elég fog tétetni, teljes reményünk van. Valóban mi arról vagyunk meggyőződve, hogy ezen törvényekből bár egyet is — értjük annak lelkét — kihagyni nagy hiba lenne, 's ezekhez a' törvényhozó testület, mint alkotmánya' alapjához nem is nyuland, hanem ezekre rakja fel korunk kívánta rendelkezéseit, hogy így egy szép és hasznos egésznek alkosson.

Most már általános nézetünk' végéhez közeledve, ki kell jelenteni elvünket, mi szerint vélnők a' constitutiót szerkeztetni. Mivel ezen constitutióban a' személyt illetőleg nincs megállítva,

ki Kolozsvárnak polgára: minden ház- vagy telekbirtokos egyén-e? minden megkülönböztetés nélkül, vagy ahhoz erkölcsi jellem is kívántatik, meghatározandó birtok mennyiségen kívül; czélszerű lenne a' polgár' eszméje' kifejtését törvénynyel állítani meg, úgy azt is, hogy e' polgár, mint illyen, minémü jótéteményben részesül, a' mit nem bírhat egy nem polgár. Így osztályozva Kolozsvár' lakóit polgárokra és nem polgárokra, ki kellene jelezni a' polgárrá lehetőség' kívánatait, 's mi után ez mint személyt illető törvény megállítatott, azután jönének a' magánjogot illetők, hol azonban tisztán ki kellene fejezni, hogy Kolozsvárt minden polgár vagy nem polgár, ha ház- vagy telekbirtokos, minden különység nélkül, személy-, vagyon- és ebből folyó örökülés' tekintetében, a' város' törvénye alatt van, és ez alól semmi ürügy alatt ki nem búvhatik; hogy úgy mind a' törvény általános hatáson legyen, mind a' városon olly annyira meglenni kellett egyenjogúság biztosításék. A' személyt, mint itteni cselekvés' okozóját, általánoson, bár mi cím, hatás, vagy szín alá sorozható lenne is, minden itteni tetteire nézve, míg a' városny vagy határán van, Kolozsvár' kiváltsága' értelmében, a' városi törvény' hatalma alá kellene helyezni. Miután így a' személyt, és ezzel kapcsolatban lévő magánjogot illető törvényeket, talán az I. részben elhelyeztük, a' II. részben elősoroltatnék a' személy' és vagyon' bántalmái' következtében keletkezheto' ügyek' folyamati rendszere; itt azonban véleményünk az, hogy a' perfolyam egyszerűtessék, rövidítessék, ne pedig hosszítassék, mint a' mostani constitutióban van: vagy ha ehhez a' törvényhozó testület nyúlni nem kívánna, fogadtassék el a' hazai perfolyam' rendszere.

Értekező ezen általános vizsgálat- 's véleménytetéssel sorait ez úttal félben hagyja, de nem zárja bé, mert kijelentett elve szerint, magánjogi tekintetben, véleményét több napi renden lévő, és már szükségké váló tárgyak felett is, részletesen szándékozik elmondani, 's szaktársait öromest hívja fel vitatérre.

Bolyár.